

is taszít már, szemben a vonattal, ami előbb mindig felzaklat, de kiszáradva a világ magától értetődő érverése ragad magával benne, egyedül birtokolok csaknem egy egész dohányzó szakaszt, az öregcsaj neki-nekividámodva turkálózik az emlékei között... egy füst alatt a szív- s a hidegfonál – mikor a vénámra tapint

Lányi András

„SZÁZEZREK FÉNYLŐ ARCÁRA KIÜL A JOGOS NEMZETI BÜSZKESÉG”

A FELTÁMADOTT A TENGER című film az államosított magyar filmgyártás és a hivatalos kultúrpolitika superprodukcójaként 1953-ban készült el. A MAFIRT (a koalíciós években a Kommunista Párt filmvállalata) már az 1948-as centenáriumi évben tervezi a szabadságharc témájának megfilmesítését. Az év elején zártkörű pályázatot írnak ki a scenárium elkészítésére. Háy Gyulát bízzák meg, hogy a legalkalmasabbnak tartott pályatársakat megnyerje az ügynek. Mint felkérőlevelében írja, *„nem történelmi személyek ábrázolására gondolunk, és nem is nagy csatajelenetekre, hanem érdekes és művészi játékfilmre, amely akár minden történelmi figura nélkül is az események lényegét adja”*. Tudomásom szerint Gergely Sándor, Illés Béla és Örkény István tesznek eleget a felkérésnek, filinterveik azonban nem maradtak fenn. Örkény István kísérőlevele szerint: *„A tárgy maga történelmi, a szökecs részletei is. A két Dévényi kitalált figura, s a film minden szereplője is az... Hogy főszereplőnek két ikertestvért választottam, jelképes jelentőségű, s e szimbólumot hangsúlyozandónak vélem; az akkori és a mai kettévált Magyarország belső vívódását vetíteném ki két testvérré.”* A megrendelő azonban minden bizonnyal nem az „akkori és mai” vívódások képére volt kíváncsi, hanem a forradalmi hagyomány apoteózisára, melynek egyedüli jogos örököseként kívánta alátámasztani hatalmi igényeit. Egy látványos történelmi film elkészítésének anyagi és technikai feltételei azonban ekkor még nem álltak rendelkezésre. Balázs Béla, a legtekintélyesebb filmeteoritikus ezért el is hátrítja a megbízatást, és óva inti a MAFIRT-ot „olyan 48-as filmtől, melyben sem csataképek, sem történelmi szereplők nem szerepelnek. Ez nem sikerülhet. Mert ilyen közismert, roppant arányú történelmi eseményvihar intim mélységgel és szimbólumokkal ábrázolni komikusnak vagy blasphemiának fog hatni mindenestre. Könyörgöm, ne csináljatok ilyen filmet...”. Érvelése művészi szempontból nem túl meggyőző, a reprezentatív „évfordulós” filmek történelemszemléletét vetíti

* Pándi Pál, *Irodalmi Újság*, 1953. május 7.

előre. A másik két benyújtott szinopsis tartalmáról semmit sem tudok. Illés Béla válasza így hangzik: „*Felszólításának félelmetes gyorsasággal teszek eleget. Mellékelem a szcenárium tervét. Amennyiben a terv tervnek megfelelő, a kilátásba helyezett 1000 forintot fizesse ki Sz. H.-nak. Amennyiben nem megfelelő, úgy dobja papírkosárba. Holnap, mint már mondtam, Bulgáriába utazom...*” (A pénz átvételének módjával foglalkozik a titkárnő utóirata is.) Az igazi csalódást Illyés Gyula kitérő válasza okozhatta, akire ezúttal a legkomolyabban számítottak. „*Jólesett, hogy gondolatok rám. De, sajnos, bármennyire szeretném is, képtelen vagyok időt szakítani rá, annyira elmerültem többirányú és részben határidőre ígért munkámban.*”

Illyés segítségével lát munkához utóbb Szóts István, a mű elkészítésére valószínűleg egyedül alkalmas korabeli magyar filmalkotó. Szóts már a háború éveiben egy Kossuth-film gondolatával foglalkozik. Az EMBEREK A HAVASON kivételes tehetségű szerzőjének sorsa azonban a későbbiekben egyre kedvezőtlenebbül alakul. 1945-ben írt röpirata a magyar film ügyében valamennyi koalíciós párt kultúrpolitikusaival süket fülekre talált, 1947-ben Balázs Béla közreműködésével készített filmje (ÉNEK A BÚZAMEZŐKRŐL) már a hatalomátvétel után kerül elbírálásra, és Rákosi Mátyás döntése értelmében, állítólagos klerikális szemlélete miatt, betiltják. (Egyedi vetítésektől eltekintve azóta sem került a nyilvánosság elé.) Talán ezzel is magyarázható, hogy a többször átdolgozott 48-as forgatókönyv végső változatát már be sem nyújtja az új kezekbe került filmgyári dramaturgiának, ahol időközben Balázs Bélának is ajtót mutattak. Szóts történelemszemléletére a közelmúltban publikált Batthyány-filmtervéből következtethetünk. A szabadságharc igazi, tragikus dilemmáira rávilágító felfogásnak a negyvenes évek végén sem volt esélye a hazug mítoszgyártás ellenében, és a régi olajnyomatra rövidesen új lakkréteg került.

A nagyszabású 48-as film terve nem évvált el, maga Révai József volt az, aki leginkább a szívén viselte. Az embertelen áldozatokat követelő véres diktatúra elfogadtatásához ugyanis elengedhetetlen a proletárforradalmi ideológia összekapcsolása a nemzeti hagyománnyal. Ehhez, persze, újra kell írni a történelmet, nem először és nem utoljára. Ezentúl minden másképpen volt. A keresztény Európa örökös védbástyájára kitűzik a mindenkori népforradalmak vörös lobogóját: történelemhamisításra újabb történelemhamisítás telepszik, s a magyar nép, amely eddig „*ázsiai majesztással*” uralkodott a Duna-völgyben, és elmaradott viszonyait lelke mélyén hordozott konzervatív arisztokratizmusának tükröként kellett elfogadnia, most megtanulja, hogy az elnyomottak ügyéért vívott nemzetközi osztályharcban hozott s hoz különleges áldozatokat. Így válik Rákóczi fejedelem, Kossuth Lajos és Kun Béla egyazon ügy képviselőjévé, melyet most végre, századok álmát valóra váltva, a Magyar Kommunista Párt vezet végső diadalra. Március emlékét, a szabadságharc mártírseregének (Görgey Arthur nevezte így katonáit) dicsőségét soha nem lehetett kitörölni a magyarság emlékezetéből, kisajátítani annál inkább.

1951-ben az egy kézbe került és megrendszabályozott filmgyártás vezetői elég erőt éreznek, hogy nekivágnak a nagy feladatnak. A film alapjául szolgáló novellát, KÉT FÉRFI címmel, Illyés Gyula írja meg, főhősei Petőfi, a plebejus forradalmár költő és Bem József, a magyar nép segítségére siető idegen hadvezér. A terv megvalósítására a kultúrpolitikai hadvezetés a filmszakma legképzettebb erőit veti be, nem kímélve semmi pénzt, semmi fáradságot. Révai József személyesen vesz részt a nagy vállalkozás minden fázisában, jegyzőkönyvek tanúsítják, hogy figyelme nemcsak a forgatókönyvírás és szereposztás, hanem a forgatás technikai előkészítésének apró részle-

teire is kiterjed. „*Ez vagy remekmű lesz, vagy semmi*”, rögzíti szavait az egykorú jegyzőkönyv. Nem ez az egyedüli film, ami ilyen kitüntetett figyelemben részesült. Egy korabeli brosúra szavai szerint „*Pártunk vezetői sok esetben közvetlenül is segítettek egy-egy film létrejöttét. Megjegyzéseik nemcsak az adott film kijavítását teszik lehetővé, de nevelik íróinkat, rendezőinket és a filmgyártás vezetőit is*”. A megvalósuláshoz azonban a vártnál hosszabb út vezet. A három megbízott rendező – kevesebbel a művészetet is mennyiségi szemlélet jegyében irányító politika nem érthette be – 1951 augusztusában nyújtja be képszerűt (a forgatókönyv vázlatát): Nádasy Kálmán, Ranódy László és Szemes Mihály. Munkájuk, Nádasy Kálmán nyilatkozata szerint, a hazaszeretet iskolája. Révai azonban elégedetlen – módosításokat követel. (Többek között neki kell megvédenie a szerzők túlbuzgalomával szemben a nemességet, amelynek szőröstül-bőröstül reakciós beállítást helyteleníti: „*A nézőnek azt kell éreznie: ezek derék emberek voltak, de mi még jobbak vagyunk, mert mi a nemzeti függetlenséget összekötjük a szociális felszabadítással.*”)

Segítségért a szovjet filmesekhez fordul, rövidesen meg is érkezik Magyarországra a nagy tapasztalatokkal rendelkező szovjet filmrendező, Pudovkin, és bekapcsolódik a forgatókönyv munkálataiba. Amint azt Fekete Sándor írja a *Szabad Nép* 1953. május elseji számában, „*mindenekelőtt a párt közvetlen eszmei útmutatása, a szovjet filmművészetnek Pudovkin elvtárs munkájában szinte személyesen is megtestesülő segítsége adta meg az alapot ahhoz, hogy tehetséges művészeink megalkothassák e kitűnő művet*”. Nádasi László, a dramaturg visszaemlékezése szerint Pudovkin nem idegen koncepciót igyekszik ráerőltetni a szerzőkre, lelkes és segítőkész munkatárs. A nagy hadvezér alakjára összpontosító forgatókönyv arányait ő igyekszik helyrebillenteni Petőfi Sándor, a népi politika embere javára. Minden bizonnyal a nagy sikerű CSAPÁJEV-film lebeg a szemelőtt, mikor a katonaforradalmár és az ideológus, vezér és komisszár csakis együtt diadalmas párosát igyekszik megformálni. De Eisenstein PATYOMKIN PÁNCÉLOS-ának dramaturgiai leleménye is feldereng: a történet reménytelen terjedelmével küszködő szerzőket rávezeti, hogy a filmet a győzelem tetőpontján fejezzék be, mert noha a szabadságharc elbukott, de úgy objektíve és végső soron győzedelmes ügy. A tragikus bukás képéből meríthető katarzis idegen volt a szocreál esztétikától, ami a tragikumot, úgy vélte, egyszer és mindenkorra túlhaladta, annak polgári pesszimizmussal együtt, mely a proletariátus világméretű győzelmének perspektívájából nézve teljességgel időszerűtlen. „*Hogy lehet az, hogy Pudovkin, aki először járt Magyarországon, sok esetben jobban látja saját jelenünk és múltunk lényegét, mint mi magunk?*” – teszi fel a kérdést Kovács András, a PUDOVKIN A MAGYAR FILMRŐL című könyvecske előszavának írója. „*A magyarázat abban rejlik, hogy Pudovkin jól ismeri a marxizmus-leninizmust, a tudományok tudományát, amely nemcsak egy nép kérdéseire ad választ, de megadja a kulcsot a világ valamennyi népe életének és történelmének megértéséhez.*” Nem csoda, hogy aki birtokába jut e minden zárat nyitó kulcsnak, az csalhatatlansága tudatában szabadon és magabiztosan bánik a ténnyel, és az efemer történelmi jelenségek felett visszamenőleg is érvényesíti a lényeg rémuralmát. „*Minden kis apróságról nem lehet dokumentum, hiszen Petőfi életének adatait is csak évekkel később gyűjtötték össze, s lehet, hogy ebből sok minden el is veszett. Másokat a burzsoá történetírók meg is hamisíthattak vagy elszikkaszthattak*” – véli Pudovkin, beláthatatlan távlatot nyitva olyan politikai, dramaturgiai és egyéb ambíciók előtt, melyek a költőt a schwechati csatamezőtől a barguzini sírmezőig bárhová elvezérelhetik, ahol maga sohase járt.

A szovjet filmművészet egykor remekműveket alkotó nagy egyénisége, aki a legjobb gyorsfalazó, frontfejtő és csúcstesztgáló módszerek tapasztalatát átadó szovjet sztahanovisták kortársaként jár Budapesten, az építő bírálat módszereit magától Sztálintól sajátíthatta el. *„A jó kritika klasszikus példájaként említette Pudovkin azt, amelyet Sztálin elvtárs adott NAHIMOV TENGERNAGY című filmjének egy elhibázott változatáról. Nem kaptam parancsot – mondotta –, hogy ezt tedd bele még a filmembe, azt pedig vágd ki belőle. Elveket kaptam, hogy mit vár ettől a filmtől a nép. Olyan útmutatást kaptam, amely rávilágított, hogy mi homályosítja el ebben a filmben a nagy ember egyéniségét, mi alacsonyítja le, mi viszi félre jellemét”* – olvasom az idézett könyvben.

Pudovkin ideje drága, a magyar pártvezetés sürgeti a filmet, így a forgatókönyv átdolgozása lázas ütemben folyik. *„A délelőttjeinket Pudovkin margitszigeti szállásán töltöttük, megbeszélvén néhány jelenetet – írja Nádasi. – A délután az én időm volt (a megfogalmazás), este a rendezői kollektíva megvitatta, esetleg módosította a jelenetvázlatokat. A fordító éjszaka dolgozott, a motoros küldönc hajnalban; reggelre a legépebb orosz nyelvű szöveg ott volt Pudovkin asztalán. Rendszerint fel-alá járkált a szobájában, mire megérkeztünk, alig várta már, hogy elmondhassa megjegyzéseit. Így, szó szerint éjjel-nappal dolgoztunk néhány hétig, amíg el nem készült a közel százoldalas képsor...”*

A forgatókönyv végleges változata azonban csak 1952-ben készül el az egyre kényeszeredtebb Illyés közreműködésével, Révai újabb észrevételeihez igazodva. Eközben már teljes erővel folynak az előkészületek, öntik Gábor Áron rézagyúját, kaszát egyenesítenek, zsinórozzák a honvédek atilláját. A filmgyártás mindig hasonlít egy küssé a hadviselésre, ezúttal különösen. A sajtó híven beszámol az előkészületekről, képriport örökíti meg többek között Ferrari Violetta, a fiatal színésznőt, amint a Nemzeti Múzeumban magára ölti Szendrey Júlia vitrinben őrzött eredeti ruháját, hogy jobban átélhesse szerepét. Petőfi Sándor alakját Révai Szirtes Ádámra bízná, aki végül mégis az egyik népi hőst személyesíti meg, Petőfit pedig Görbe Jánosra osztják. A nagy színész csalhatatlan ösztönére vall, hogy ezt a szerepét rémesen játssza el: hazugságot igazi művész nem tud étellel megtölteni. Mint ahogy a páratlan kultúrájú operarendező, Nádasdy Kálmán és társainak rendezői kvalitásai körül sincs hiba: de a feladat tisztességgel teljesíthetetlen.

Nemcsak a történelmi képeskönyv és tanmese meglevenítésének szokásos, kínos lehetetlenségeivel kell szembenézniük. A pesti március tizenötödike élettelen élőképe, vagy Kossuth, a történelmet pusztá szóval formáló nagyember deklamálása egy kulissza-országgyűlésen, valamint a többi kötelességszerű nagyjelenet ugyan mai szemmel paródiának is beillik, de tekinthetjük ezeket hú korpéknek is. Jól tükrözik a nagyzoló és üresen handabandázó népvézerek és kivezényelt, engedelmesen ujjongó statisztá-népük viszonyát. Akaratlanul is valóságos történelmi tapasztalatra utalnak: a vezér mindenható.

„Madarász: Mindig csak Kossuth? Igenis, Kossuth! Ki teremtett pénzt? Kossuth!

Táncsics: Ki teremtett ipart? Ki törte le az úzérkedést? Kossuth!

Irinyi: Ki gyártat hajót? Ki szervezett összeköttetést a külfölddel? Ki küldött követeket? Kossuth? Kossuth! Kossuth!”

Ki vetette meg az ágyacskámat? Ki fényezte ki a csizmácskámat? Gerő Ernő és a hét törpe bájos rémmeséje a 48-as pesti országgyűlésen.

Kossuth szónokol, és a nép döntő rohamra indul, Kossuth bölcsessége szabja meg az események menetét, s a végrehajtó tömeg sokasága csak e teremtő akarat nagyságát

hivatott illusztrálni: mindez jól érthető azoknak, akik ismerősek azzal az ikonográfiával, amely Közép- és Kelet-Európa véres bálványainak megjelenítését szabályozza. Nádasy el is mondja nyilatkozatában (*Esti Budapest*, 1952. július 14.): „*Olyan példa áll előttünk, mint A SZTÁLINGRÁDI CSATA című film, amely csatajelenetek során, vagy a BERLIN ELESTE, amely egy ember életén keresztül mutatja be a történelmi eseményeket, és a DÖNTŐ FORDULAT, az a film, amely felépítésében legjobban hasonlít a mi új filmünkhöz.*” E celluloid Sztálin-szimfóniák utánzása nem kényszer, hanem becsület és dicsőség dolga volt. A *Szabad Nép* kritikusa is a film legfőbb tanulságaként emeli ki: „*arra tanít, hogy a nép megingathatatlanul követi azokat a vezetőket, akik valóban a népet szolgálják, akik egyek a néppel.*” (Objektíve és szükségképpen...) „*A nép és a nekik készített, mert értük való vezetők összeforrottságát példázza az a ragyogó kis zsánerkép is, amelyben Kicsi Gergely (Bem tisztiszolgája) és Hajdú Gyurka (ekkor már Petőfi legénye) így beszélgetnek: – Kend kit strázsál itt? – kérdi Gyurka. – Gergely: Azt, akinek az élete mindenkinél drágább ebben az országban. – Gyurka: Az itt nem lehetséges. – Gergely: Ugyan miért? – Gyurka: Mert azt éppenséggel én strázsálom.*”

Az igazi, vérbeli diktatúra mindig kápláruralom, amelyet csicskásmentalitás legitimál. Ezért, hogy legautentikusabb kritikája is éppen egy halhatatlan kutyamosó alakjához fűződik: Švejk közlegényhez.

A karizmatikus vezető megmintázására a filmben Bem apó alakja szolgál, ő az igazi főszereplő, és ő nyeri meg az ütközeteket. (A politika és gazdaság nem titkolt modellje a háború és a hadiállapot, az igazi vezér lényegében mindig hadvezér.) Annyira atyai, hogy Petőfi Sándor mindjárt első találkozásuk alkalmával azt kéri tőle, fogadja fiának, amit ő meghatottan teljesít. E könnyes jelenet, valamint az imént idézett párhuzamos képsor a vezér szívből jövő szeretetére tanít. Szüksége van a szeretetünkre. („*Fiam, fiam, nem is tudja, mennyire hiányzott!*” – mondja Bem apó az először látott költőnek.) Szeretetünkön kívül már csak a vakhit és feltétlen engedelmességünk az, amire igényt tart. A háborús kontextus igen alkalmas ennek elfogadtatására, de nem véletlen, hogy az erre utaló jelenet a hadigazdálkodással kapcsolatos. Így szól:

„*Bem: Az önök feladata az utánpótlás biztosítása.*

Bauer őrnagy: Miből?

Bem: Ahány varga, csizmadia, kalapos a városban és a környéken, mind a hadseregnek szabjon és varrjon. Ahány üllő és kalapács, szuronyt kalapáljon. Patikusok puskaport gyártsanak. A pékek, mészárosok, a molnárok, a puskaművesek és a varróasszonyok egy hét alatt el is végezzék a munkát.

Bauer: Egy hét alatt, tábornok úr, az lehetetlen.

Bem: Töröljék a szótárukból azt a szót, hogy lehetetlen. Az lehetetlen, hogy az igazság ne győzzön.”

A kényszerített iparosítás, a termelési hajszá poézise, népballadai ritmusú, veretes illýési mondatokban. Ahol zsarnokság van...

Pleonazmus volna elmagyarázni, miért idegen vezér szabadítja fel a magyar földet egy 1953-as filmben. Bem káderlapjának egyetlen, aprócska szépséghibájára ugyan csak figyelmes olvasó hívhatta fel a szerzők figyelmét. Arra ugyanis, hogy Bécsből és nyugati emigrációból érkezett. (Még csak ez kellene a Rajk-per és a nyugat-európai ellenállási mozgalmakban részt vett magyar baloldali emigráció kegyetlen likvidálása után...) Kossuth apánk tehát ekképp fogadja Bemet:

„*Kossuth: Örülök, hogy a véletlen Bécsből Magyarországra segítette.*

Bem: Bécs volt véletlen állomásom. Engem a leMBERGI bizottság Magyarországra küldött...”

A rólunk gondoskodó központi bizottság székhelye csakis északkeletre lehet.

Egyébként, ha már negyvennyolcas hadvezér kell, lehetne éppenséggel magyar is, nemcsak internacionalista köteleességteljesítő. Hiszen a mellékhadszíntéren súlyos véráldozatokkal és váltakozó szerencséivel működő Bemhez, a gerillataktika nemzetközi nagymesteréhez fogható nemzeti hadvezér is akadt volna: mondjuk Görgey, a téli és tavaszi hadjárat Európa katonai szakíróit bámulatba ejtő irányítója. Hogy ő ezúttal is mint a lelke mélyén népgyűlölő, reakciós tisztikar megszemélyesítője szerepel, igazán nem a film hibája. A diadalmas szabadságharcot elveszejtő áruló mítoszát Kossuth vádaskodása nyomán a történelmi Magyarország nacionalizmusa teremti meg. Jászi Oszkár, Szabó Ervin a baloldalon csakúgy, mint Kosáry Domokos, Hajnal István és más történetírók vitathatatlan tényekre hivatkozva szálltak szembe a széles körben elterjedt ferdítések és hamisítások rendszerével, melyet Révaiék készen örökölnek, bár újszerű megfontolásokból alkalmazzák. Görgey áruló, mert a haladás erőinek győzelmét csak a belső osztályellenség, reakció és árulás hátráltathatja. És kétszeresen áruló, hogy vele szemben a „függetlenségi” és „népvezér” Kossuthnak mindenben igaza lehessen. És háromszorosan áruló, mert árulókra szükség van, mert az igazi ellenség a titkos, belső ellenség, a saját sorainkban meghúzódó, mert éberségre szükség van, mert ÁVH-ra szükség van. Mert van.

Nem is hoznám szóba, ha a film legszerencsétlenebb dramaturgiai képtelensége nem ide váгна. Petőfi Sándort, akit nem sikerült az események cselekvő hőseként bemutatni a márciusi képsorokban, vagy a negyvennyolc nyarán radikalizálódó fővárosban játszódó jelenetek során, a schwechati csataterre viszi a film – ahol természetesen nem volt jelen –, hogy sorsa összefonódjék a nép vérző gyermekeinek sorsával. Ahol a kaszás, gatyás, képzetlen nemzetőrök csakis azért nem állnak helyt Windischgraetz harcedzett túlerejével szemben, mert – e beállítás szerint – a császári seregek elleni harctól, nyílt kenyértöréstől ódzkodó svarcgelb tisztikar elszalasztja a kedvező alkalmat, nem bízván saját katonáiban. Petőfi mint komisszár épp jókor érkezik a táborba, hogy leleplezze Görgeyék áruló, defetista magatartását. Görgey nem hallgat a költő stratégiai útmutatására, ehelyett a rá jellemző álnok képmutatással megpróbálja megvesztegetni.

Egy másik, a filmen vezérfonalként végighúzó propagandatéma, amit okvetlenül teljesíteni kellett, a forradalom nemzetközisége, melynek igazsága egyébként vitathatatlan. Igaz, hogy a szabadságharc legkiválóbb katonai vezetőinek többsége nem volt magyar ajkú, igaz, hogy száz mással együtt a világszabadság ügyét szolgálni állt közénk Bem csakúgy, mint a német fejedelmi család sarja, Leiningen-Westerburg Károly, és mások is, sokan. Igaz, hogy politikai mesterkedés gerjesztette a szerb, román és szlovák felkelést, horvát inváziót, igaz, hogy tót, sváb, zsidó és bunyevác honvédek ezrei küzdöttek vállvetve a törzsökös magyarral legvitézesebb zászlóaljainkban; a céltatos és primitív leegyszerűsítés azonban, ahogyan negyvennyolc tragédiáját, a nemzetiségi kérdést kezeli a film, mégis hiteltelen, hazug.

Látjuk a filmen, amint a császári kamarilla elvetemült ügynökei csóvát vetnek a szomszédos magyar és román falura, majd hirdetik: emezt az oláh, amazt a magyar gyújtotta fel. Cselszövők aljas mesterkedése fordította tehát szembe egymással a népeket! Csakis az az átkos kamarilla. Szovjet-Magyarország ezen a ponton is híven átveszi az önigazoló nacionalizmusok hamisításait – igaz, ellenkező előjellel. A Kárpát-

medence népeinek új, kényszerített testvériségét vetíti vissza a múltba ez a felfogás. Hiszen ha a proletár-nemzetköziség igaz, akkor mi, elnyomottak, összetörtek, magyarok és nem magyarok már 48-ban is együtt meneteltünk. Ám ha mégsem tettük, annak csak gaz intrika lehetett az oka. Ha egyszer a szabadságharc fő ereje az elnyomott osztályok harca volt közös kizsákmányolóik ellen. Márpedig az éppen ekkortájt újraírt történelemkönyvekben ez áll. „*Avram Iancu Bem ellen nem harcol*” – panaszolja a filmben egy császári tiszt. Nyílt ütközetben nem is tette, ez valóság. Csak a védetlen városok, falvak ellen. Az is tény, hogy mindkét részről volt kísérlet a megbékélésre. Eredménytelen kísérlet, sajnós. A FELTÁMADOTT A TENGER utolsó képsorán ellenben, az egykorú tartalmi ismertető szavai szerint: „*Az erdélyi fennsíkon győzedelmesen vonul Bem serege. S a végeláthatatlan seregek között ott vonul a nemzetközi brigád: a lengyel légió, a bécsi légió, a román népfelkelők forradalmi harcosai. Bem és Petőfi boldogan nézik a látványt: – Valóságos nemzetköziség – fordul a költőhöz a tábornok. – A költő messzire nézve válaszol: A világszabadság katonái.*”

Öreg filmgyári öltöztetők szerint a FELTÁMADOTT A TENGER gazdag jelmeztárát még évekig viselték – itt-ott kifoldozva és újjáalakítva – kosztümös filmjeinkben. A jelmezkölcsönzőnek is jutott belőle. Nem tudom, megvannak-e még. Ráhúzható-e a sok Kossuth-kalap, Petőfi-gallér, sujtásos atilla az új aktorokra?

Kántor Péter

HOLMI?

Azt mondja a szerkesztő úr
arra a pompás ajánlatomra,
hogy adok neki verset,
hogy csak nagyszerű verset adjak.

Hogyhogy? attól tart talán,
hogy nem adok elég nagyszerűt?
Mit tudom én, mi nagyszerű neki,
és hogy ami neki nagyszerű, nagyszerű-e?

Azt hiszem, ezzel nem is érdemes foglalkozni.
A költő verset ír és árul, de nem
a vevő igényeihez szabja versét.
Turkáljanak csak benne: Holmi? Limlom?